

Stany bezpieczeństwa państwa w społeczeństwie XXI wieku

WSTĘP

Zmiana środowiska bezpieczeństwa dokonuje się za sprawą wielu współzależnych od siebie czynników. Nowe technologie ułatwiają przepływ informacji, dostarczają nie tylko nowych środków walki, ale także tworzą, obok wody, ładu, powietrza i kosmosu, piąty wymiar – cyberprzestrzeń¹, w której także toczyć się będą *wojny naszych czasów*².

Globalizacja poprzez swobodny przepływ ludzi, towarów i usług sprzyja rozprzestrzenianiu się wszelkich form przestępczości, od handlu bronią, ludźmi po terroryzm.

Zmiany te są dynamiczne a zagrożenia wielorakie i coraz mniej przewidywalne, co skłania do analizy i identyfikacji typowych cech tych zjawisk.

Literatura proponuje szereg socjologicznych, politologicznych czy militarnych definicji wojny i konfliktów zbrojnych, które mają ułatwić ich zrozumienie.

Wojna jest zjawiskiem, na które składają się dwa elementy:

- walka zbrojna prowadzona przy użyciu sił zbrojnych przeciwstawnych stron,
- inne formy walki takie, jak np. ideologiczna, dyplomatyczna, psychologiczna, ekonomiczna.

Wojna jest konfrontacją i szeroko pojętym „konfliktem wojennym”.

Walka zbrojna jest również formą konfliktu i jego przejawem – *konfliktem zbrojnym*, który „oznacza przede wszystkim starcie zbrojne /.../ związane z naruszeniem suwerenności państwa”.

„Konflikt zbrojny” jest starciem zbrojnym, które nie zawsze jest wojną, bo może być „poniżej progu wojny” – konfliktu wojennego. A więc nie każde orężne działanie sił zbrojnych jest wojną.

¹ *Cyberprzestrzeń* jest zależnym czasowo zestawem wzajemnie połączonych ze sobą systemów informatycznych i ludzkich użytkowników, którzy współdziałają z tymi systemami. Na systemy informatyczne składają się informacje, sprzęt komputerowy, oprogramowanie oraz media je łączące, ich funkcjonowanie jest możliwe dzięki użytkownikom. Zob. R. Ottis, P. Lorents, *Cyberspace: Definition and Implications*. In Proceedings of the 5th International Conference on Information Warfare and Security, Dayton, OH, US, 8–9 April. Reading: Academic Publishing Limited, pp 267–270, CCDCOE NATO.

² *Wojny naszych czasów* – wojny te nie mają wyraźnego początku ani końca, strony ich nie wypowiadają, a traktat pokojowy jest zastępowany długotrwałym procesem pokojowym. Zob. (H. Münkler), R. Kuźniar (red.), *Bezpieczeństwo międzynarodowe*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 98.

Wyróżnia się również *jednostronne akty przemocy*, które oznaczają użycie sił zbrojnych przez rząd państwa bądź formalnie zorganizowaną grupę przeciwko ludności cywilnej³.

Ludność cywilna coraz częściej staje się środkiem i bezpośrednim celem, dlatego też istotną kwestią jest próba odpowiedzi na pytanie: w jaki sposób społeczeństwo postrzega zagrożenia, odczuwa te dynamicznie zmieniające się stany bezpieczeństwa, i jakie instrumenty prawne posiada państwo, aby te stany identyfikować, zapobiegać zagrożeniom i zwalczać ich skutki?

1. WOJNY NASZYCH CZASÓW – TENDENCJE

Nowoczesne technologie komunikacyjne tworzą sieć – połączonych ze sobą węzłami – przepływów (kanałów), przez które swobodnie krążyca informacja jest przez nas gromadzona a następnie przetwarzana. Tak, by dawać nową jakość – wiedzę służącą innowacjom, które to z kolei warunkują dalszy rozwój cywilizacyjny. Powołując się w tym miejscu na koncepcję *społeczeństwa sieci* Manuela Castellsa, dla którego sieć utworzona dzięki technologiom informacyjno-komunikacyjnym (ICT) to szkielet współczesnego społeczeństwa⁴, należy zwrócić uwagę na konsekwencje, jakie ze sobą niesie takie właśnie postrzeganie świata, dla wszelkiej aktywności w środowisku bezpieczeństwa.

Sieć ułatwiła przepływ i jednocześnie zwiększyła wartość informacji, stając się aktywem strategicznym dla firm na konkurencyjnym rynku, jak i państw czy podmiotów niepaństwowych na polu walki. Przewaga informacyjna, jako jeden z czynników decydujących o powodzeniu operacji wymusiła stosowanie zaawansowanych środków i metod dla jej osiągnięcia. Działania te nazwano *walką informacyjną*, czyli konfliktem, w którym informacja jest jednocześnie zasobem, obiektem ataku, bronią, a zarazem obejmuje fizyczne niszczenie infrastruktury, wykorzystywanej przez przeciwnika do działań operacyjnych⁵.

Współczesne koncepcje walki informacyjnej, w której kluczową rolę spełnia przewaga informacyjna, nie wyczerpują pojęcia wojny *cybernetycznej*, – czyli różnych form walki prowadzonej w przestrzeni „cybernetycznej”. Cechy wojny cybernetycznej są następujące:

- Misją jest uzyskanie przewagi informacyjnej,
- Przeciwnik jest „niewidzialny”,
- Terenem działań jest cyberprzestrzeń,
- Czynnikiem krytycznym jest czas⁶.

Dla zobrazowania zagrożeń związanych z cyberkonfliktami, można by sporządzić długą listę cyberataków. Jednym z ostatnich ataków (28 czerwca 2017 r.) był atak wirusa Petya albo Pety. Zaatakował on międzynarodowe firmy i instytucje w Rosji i na Ukrainie, w Niemczech, Polsce, we Włoszech, Wielkiej Brytanii, Francji, USA. Najbardziej ucierpiała Ukraina, w której hakerzy zaatakowali system bankowy i telekomunikacyjny, rządowe sieci komputerowe, najważniejsze lotniska, ciepłownie i elektrownie oraz kijowskie metro. Zainfekowany wirusem został także system komputerowy nieczynnej po awarii w 1986 roku

³ R. Łoś, J. Regina –Zacharski, *Współczesne konflikty zbrojne*, PWN, Warszawa 2010, s. 73–79.

⁴ M. Castells, *The Network Society From Knowledge to Policy*, Center for Transatlantic Relations, 2005, s. 3–23.

⁵ T. R. Aleksandrowicz, *Świat w sieci, państwa społeczeństwa ludzie*, Difin, Warszawa, 2014, s. 106. [...] uważa się, że *cyberwar, infowar, walka informacyjna, cyberterrorizm, netwar, informacyjni wojownicy, informacyjna dominacja, obrona w cyberprzestrzeni, czy infromacyjny chaos* to tylko neologizmy, dotyczące tego samego zjawiska, ale bardzo szerokiego pojęcia *wojny ery informacyjnej*.

⁶ T. R. Aleksandrowicz, *Podstawy walki ...*, s. 98.

elektrowni atomowej w Czarnobylu, w której poziom skażenia radioaktywnego musiał być mierzony ręcznie⁷.

Walka informacyjna może też być elementem wspierającym w *konflikcie sieciocentrycznym*. Zdobyta wiarygodna informacja za pomocą zaawansowanych systemów komputerowych, radarów, sensorów i satelitów pozwala dowódcom na podejmowanie decyzji w czasie rzeczywistym. Dąży się do tego, aby maszyna wypracowała wszystkie niezbędne dane i podejmowane kroki, a człowiek jedynie wybierał najlepszy opracowany plan działania.

Proces automatyzacji rozwija się również na poziomie operacyjnym i taktycznym. Przykładami takich działań może być masowe wprowadzenie całych rodzin różnych robotów do eksploatacji w służbach logistycznych czy testowanie maszyn w działaniach rozpoznawczych i bojowych (np. MQ-9 *Reaper* współdziałające z F-35A na Red Flag 17-1, rosyjski *Vikhr*).

Dalszy etap rozwoju automatyzacji ma polegać na nadawaniu robotom autonomii, aby z czasem mogły działać na polu walki samodzielnie, a dowódca (człowiek) odpowiedzialny był jedynie za ostateczne komunikowanie swego zamiaru. Temu służy program autonomicznych rojów zespołów bezzałogowych statków powietrznych (BSP) współpracujących ze sobą, aby osiągnąć cel⁸. 9 stycznia 2017 r. Departament Obrony Stanów Zjednoczonych przekazał informację o udanej próbie użycia aparatów Perdix zrzuconych z samolotu F/A-18 Super Hornet. 103 sztuki bezzałogowców wystrzelono ze specjalnych zasobników. Próba odbyła się w październiku 2016 r.⁹. Dalekosiężne plany związane są z koncepcją „hodowli” małych BSP, przeznaczonych do realizowania określonych misji wojskowych¹⁰.

Sieć i rój skutecznie wykorzystywane są również przez terrorystów. Koncepcja „mikroterrorystów” Al Qaeda polegała na działaniach niewielkich, autonomicznych grup rozproszonych, koordynowanych za pomocą systemu łączności, atakujących większy od nich cel. Pełne zdolności grupy mogą uzyskać, jeżeli połączone zostaną w sieć. Ta strategia Al Qaeda nazywa się „wykrwawienie wroga za pomocą tysiąca ciosów” (*Strategy of a thousand cuts to bleed the enemy to death*)¹¹.

Konflikt z udziałem organizacji sieciowych opatrzone terminem *wojny sieciowej*¹².

W *wojnach naszych czasów* nie tylko najnowsza technologia odgrywa kluczową rolę. Koncepcja roju znana była już Mongołom w starożytności. Wybór sił i środków zależy w głównej mierze od charakteru przeciwnika i rodzaju konfliktu. Poniżej zaprezentowano

⁷ A. Pawlak, *Nowy, wielki cyberatak*, 28.06.2017, <http://www.dw.com/pl/nowy-wielki-cyberatak/a-39460931> (dostęp 1.11.2017)

⁸ Aparaty w roju nie mają lidera, który decydowałby o zachowaniu pozostałych maszyn – stanowią kolektywny organizm, który ma jeden, ale rozproszony mózg. W praktyce oznacza to, że wszystkie aparaty komunikują się ze sobą, przekazując sobie zbierane informacje. Dzięki temu każdy z nich ma pełen ogląd sytuacji. Możliwe jest też włączenie do raz utworzonego roju dodatkowych maszyn lub wykluczenie z niego części aparatów. W przypadku strat bojowych integralność reszty nie jest naruszona, co pozwala kontynuować zadanie, gdy liczba dronów jest ograniczona. Rój jest w stanie adaptować się do nowych warunków, korygować lot formacji i wspólnie podejmować decyzje. Miniaturowe aparaty skupione w większej grupie są także trudniejsze do zestrzelenia. Zob. więcej K. Kuska, *Przyszłość tuż za rogiem – rój bezzałogowców*, Polska Zbrojna, 22.01.2017, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/21632?t=Przyszlosc-tuz-za-rogiem-roj-bezzalogowcow> (dostęp 31.10.2017)

⁹ Ibidem.

¹⁰ M. Dąbrowski, *Wojna przyszłości. Ewolucja pola walki a współczesne konflikty [ANALIZA]*, Defense24, (dostęp 24.06. 2017). <http://www.defence24.pl/612606,wojna-przyszlosci-ewolucja-pola-walki-a-wspolczesne-konflikty-analiza> (31.10.2017 r.)

¹¹ T. R. Aleksandrowicz, op.cit., s. 97.

¹² *Wojna sieciowa* – forma konfliktu (i przestępczości) społecznego, mniej intensywna od tradycyjnej walki zbrojnej, w której protagoniści używają sieciowych form organizacji i związanych z nimi doktryn, strategii i technologii dostosowanych do ery informacyjnej. Ibidem, s. 102.

przykłady współczesnych konfliktów zbrojnych, w których wykorzystywano różnorodne środki i metody walki.

W konflikcie na Ukrainie najbardziej typowe jest masowe użycie tradycyjnego sprzętu wojsk lądowych a sposób prowadzenia wojny jest – klasyczny. Nie stosuje się broni precyzyjnej, systemów raketowych zwiększonego zasięgu lub systemów uzbrojenia najnowszych generacji. Rosja masowo używa tradycyjnego sprzętu, na mniejszą skalę testuje nowe lub zmodernizowane wzory uzbrojenia (artyleria, BSP, systemy przeciwlotnicze krótkiego i średniego zasięgu, czy walki radioelektronicznej). Realizuje własne plany polityczne, ale też ma szansę opracowania nowych metod i sposobów walki. Generał Walerij Gierasimow w swej strategii, choć nie używa pojęcia *wojna hybrydowa*, mówi o elementach charakterystycznych dla tego zjawiska:

- Zanika granica między stanem wojny i pokoju, działania nie są poprzedzane formalnym aktem ich wypowiedzenia,
- Najważniejsze znaczenie mają niemilitarne środki działań wojennych, wykorzystuje się różnorodne instrumenty polityczne, ekonomiczne i humanitarne, manipuluje nastrojami ludności zamieszkującej teren konfliktu,
- Działania te wspierane są przez środki militarne, szczególnie o charakterze wojny informacyjnej oraz operacji jednostek specjalnych, akty terrorystyczne,
- Otwarcie wykorzystuje się oddziały zbrojne – najczęściej pod postacią misji pokojowych oraz humanitarnych¹³.

Innym przykładem są działania koalicji państw arabskich w Jemenie. Łączą one klasyczny model walki z elementami wykorzystania broni precyzyjnej, nowoczesnych systemów obrony przeciwlotniczej i przeciwraketowej, działania wojsk specjalnych czy sił morskich. Jednak nowoczesna technika czasem nie radzi sobie z wykryciem i obezwładnieniem (nawet starszych) systemów uzbrojenia, używanych przez drugą stronę konfliktu (systemy raketowe różnego przeznaczenia, rozpoznania i przeciwdziałania), czy przeciwdziałaniem taktyce działań nieprzyjaciela, zorganizowanej specjalnie na potrzeby prowadzonych walk. Atak NATO skierowany w reżim Kadafiego w Libii był szybki i obarczony niskim ryzykiem strat, za to wysokimi kosztami ekonomicznymi po stronie koalicji. Słabe i technicznie przestarzałe wojska libijskie szybko zniszczono, ale sama wojna domowa trwa do dziś¹⁴.

Jak można zatem wywnioskować, na podstawie przytoczonych przykładów, współczesne konflikty cechuje nie tylko dysproporcja potencjałów uczestników konfliktów, lecz odmiennosc stosowanych metod, technik czy wyboru celów ataku. Są one zatem przykładami *konfliktów asymetrycznych*¹⁵.

Kwestią skłaniającą do refleksji jest również zmieniający się cel we współczesnych konfliktach. Jak wynika z raportów *Amnesty International* w konfliktach na całym świecie ludność cywilna pada ofiarą ataków ze strony sił rządowych, jak i innych ugrupowań zbrojnych. Międzynarodowe prawo humanitarne, które ma chronić cywilów przed strasznymi skutkami wojny, okazuje się bezskuteczne. Tezę tą można wesprzeć poniższymi przykładami.

W Syrii w ciągu ostatnich czterech lat zginęło ponad 200 tys. ludzi, w większości cywilów. Około 4 mln Syryjczyków musiało uciekać ze swego kraju. Zbrodni dopuszczało się tzw. Państwo Islamskie (IS), dokonując na zajętych przez siebie obszarach Syrii i Iraku egzekucji, czystek etnicznych, porwań.

¹³ Ł. Skoneczny, *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia* file:///C:/Documents%20and%20Settings/Danka/Moje%20dokumenty/Downloads/skoneczny.pdf

¹⁴ M. Dąbrowski, op.cit.

¹⁵ T. R. Aleksandrowicz, op.cit.

Podczas operacji izraelskiej armii w Strefie Gazy zginęło latem 2014 roku ponad 2 tys. Palestyńczyków, w większości cywilów. Zbrodni dopuścił się także palestyński Hamas, prowadząc ostrzał raketowy terytorium Izraela.

Obie strony konfliktu na Ukrainie, zarówno separatyści, jak i siły rządowe są odpowiedzialne za liczne ofiary wśród ludności cywilnej. Separatyści i ukraińskie siły rządowe, rozmieszczając swe oddziały i składy broni wewnątrz osiedli, narażały i narażają w ten sposób ich mieszkańców¹⁶.

Ogólna charakterystyka wybranych konfliktów pokazuje różnorodność form, środków i celów stosowanych przez skonfliktowane strony a odmiennych od tych w klasycznej wojnie czy konflikcie. We współczesnych konfliktach zbrojnych typowe elementy, które są akcentowane przez ekspertów w literaturze przedmiotu, to:

- Kompleksowe wykorzystanie wszystkich sił:
 - militarnych, politycznych, ekonomicznych, informacyjnych,
 - środków o charakterze pozamilitarnym, realizowanych przy wykorzystaniu potencjału protestacyjnego ludności,
 - sił prowadzących operacje specjalne
- Jednoczesne oddziaływanie na nieprzyjaciela:
 - na całej głębokości jego terytorium,
 - w globalnej przestrzeni informacyjnej,
 - w przestrzeni powietrzno-kosmicznej,
 - na lądzie oraz na morzu¹⁷.

Taki charakter współczesnych wojen i konfliktów zbrojnych rzutuje nie tylko na odmienne warunki pola walki, ale również na zmianę percepcji i odczuwania bezpieczeństwa przez jednostki i grupy społeczne.

2. STANY BEZPIECZEŃSTWA – UJĘCIE SOCJOLOGICZNE

Szwajcarski politolog Daniel Frei wyróżnia następujące stany bezpieczeństwa:

- stan braku bezpieczeństwa, kiedy występuje zagrożenie i jego postrzeganie jest prawidłowe,
- stan obsesji, gdy nieznaczne zagrożenie jest postrzegane, jako duże,
- stan fałszywego bezpieczeństwa, gdy zagrożenie zewnętrzne jest poważne, a postrzegane bywa jako niewielkie,
- stan bezpieczeństwa, gdy zagrożenie zewnętrzne jest nieznaczne, a jego postrzeganie prawidłowe¹⁸.

Stany te zależą od percepcji zachodzących zjawisk, zagrożeń, toczących się konfliktów. Zależność tą wykorzystują państwa i podmioty niepaństwowe.

Kenneth Boulding definiując konflikt przyjmuje, że „konflikt jest sytuacją, w której przynajmniej dwie strony [...] uznają zmianę w modelu dystrybucji potęgi za przynoszącą korzyść jednej ze stron lub osłabiającą (bądź niszczącą) przewagę innej strony. Konflikt, podobnie jak potęga, może być oparty na złudzeniach wobec świata bądź mylnych założeniach dotyczących zmiany. Konflikt jednakże niesie ze sobą dla każdej ze stron koszty, które mogą okazać się wyższe niż osiągnięta korzyść w szczególności, gdy wejdzie

¹⁶ <http://www.newsweek.pl/swiat/raport-o-prawach-czlowieka-ai-2014-rok-byl-katastrofalny,artykuly,357824,1.html> (dostęp 30.03.2017).

¹⁷ T. R. Aleksandrowicz, *Świat w sieci...*, op.cit.

¹⁸ R. Jakubczak, J. Flis (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Bellona, Warszawa 2006, s. 14.

w fazę przewlekłą, zanim ulegnie rozwiązaniu lub zanim osiągnięte zostanie jakieś porozumienie. To, jak uczynić konflikt „tańszym” i ograniczyć jego cenę, pozostaje jednym z głównych problemów badań nad pokojem”¹⁹.

Konflikt ma zdecydowanie subiektywny charakter i uwarunkowany jest czynnikami natury psychologicznej i świadomościowej. Jak tłumaczy Jacek Regina-Zacharski konflikty przede wszystkim toczą się w „głowach” i „świadomości” podmiotów (co najmniej dwóch). Przemoc i walka są ceną, jaką strony płacą za brak innych mniej kosztownych metod rozwiązywania napięć. Subiektywność konfliktu prowadzi do jego przewlekłości, która powiększa dystans pomiędzy celami a interesami i, poprzez deracjonalizację konfliktu i jego odrealnienie, może znacznie podnosić jego natężenie i gwałtowność²⁰.

Ulrich Beck w swej teorii społeczeństwa ryzyka opisuje zagrożenia jako *dominujące oczekiwanie* na coś co może być, ogarniające umysł otwarty na inscenizacje, na wytwór przyszłości. Sekret powodzenia terrorystów polega na tym właśnie, bo „[...] nie sam akt terrorystyczny niszczy Zachód, lecz reakcja na antycypację tego aktu. [...] Sam Zachód w końcu – choćby w charakterze niepożądanego skutku ubocznego?? rozpała w?g?owach poczucie wojny, zwi?ksza koszty eskalacji i?wp?dza w?kryzys sw?j system w?adzy?adanego skutku ubocznego – rozpała w głowach poczucie wojny, zwiększa koszty eskalacji i wpędza w kryzys swój system władzy”²¹.

Po ataku terrorystycznym na jarmarku świątecznym w Berlinie 20 grudnia 2016 r. „Niemcy powoli wpełzają w państwo demokratycznego stanu wyjątkowego”. Ponieważ obywatele zaczynają się bać, rośnie przyzwolenie na rozszerzanie kompetencji organów ścigania i bezpieczeństwa”²². K. E. Boulding nazywa taki stan psychologiczny społeczeństwa *złudzeniem* lub *mylnymi założeniami*, D. Frei obsesją a U. Beck *odczuwaną wojną*. Logika odczuwanej wojny polega właśnie na „maksymalizacji zagrożenia (...) Przy wciąż jeszcze relatywnie „małej” liczbie zabitych i zamachów odczuwana przemoc, odczuwana wojna ulega maksymalizacji, a w centrach odczuwanego pokoju doprowadza się do jej wybuchu w medialnym i realnym sensie”²³.

Odczuwany pokój polega na delegowaniu ryzyka, zagrożenia i ofiar. Wojna toczy się dla innych, a nie w kraju narodu prowadzącego wojnę (wojna w Iraku). *Odczuwany pokój i faktyczna wojna* istnieją jednocześnie obok siebie, oddzielone przestrzennie i społecznie, ale powiązane według określonego wzorca inscenizacji i legitymizacji.

Owa inscenizacja jest możliwa dzięki *high tech* i *mass mediom*, czyni konflikty tym bardziej odrealnione i dezacjonalne, jak określa J. Regina-Zacharski. U. Beck nazywa je *wojnami wirtualnymi*. Są one szybkie, czyste „chirurgiczne”, umożliwiają stworzenie stanu odczuwanego pokoju, stan wyjątkowy włączony jest do normalności zachodniego społeczeństwa. Wojny toczą się „tam” a ofiary nie są „naszymi ofiarami”, a nasze ofiary nie są natomiast widoczne na ekranach, są ukryte. Walka za pomocą bomb minimalizuje straty własnych żołnierzy a przerzuca straty na ludność cywilną.

Wojna uzyskuje legitymizację, uprawnioną czy skuteczną, gdy jest to *wojna bez własnych poległych*, gdy przenosi ryzyko i „ukrywa skutki uboczne”, mimo że

¹⁹ K. E. Boulding, *Three Faces of Power*, Newbury Park, California: Sage Publications, 1989, s. 75–76.

²⁰ J. Regina-Zacharski, *Wojna w świecie współczesnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2014, s. 47.

²¹ U. Beck, *Spoleczeństwo światowego ryzyka*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012, s. 224.

²² A. Gubrynowicz, <https://www.polskieradio.pl/8/3660/Artykul/1706689>, Niemcy-Panstwo-demokratycznego-stanu-wyjatkowego (dostęp 11.11.2017).

Demokratyczny stan wyjątkowy – stan, w którym sfera prywatności podlega ostrej a nawet permanentnej kontroli przy użyciu wszystkich środków, jakimi dysponuje administracja.

²³ U. Beck, *Spoleczeństwo...*, op.cit.

w rzeczywistości wikła Zachód w konflikt moralny z własnymi wartościami i prawami człowieka²⁴.

W raporcie *Odpowiedzialność za ochronę* Międzynarodowej Komisji ds. Interwencji i Suwerenności Państwowej z 14 września 2000 r. czytamy:

Bez zgody Rady Bezpieczeństwa ONZ interwencja militarna jest *nielegalna*, ale może być *legitymizowana*.

Zasada nieinterwencji zbrojnej ustępuje międzynarodowej odpowiedzialności za ochronę, która może obejmować interwencję wojskową pod warunkiem, że:

- zaistniała sytuacja pozbawienia życia lub czystek etnicznych,
- państwo lub państwa interweniujące kierują się sprawiedliwym powodem,
- jest to środek ostateczny,
- odwołanie się do interwencji jest proporcjonalne do naruszeń,
- istnieje szansa na sukces.

Argument sprawiedliwego powodu czy środka ostatecznego oddala kwestie *konfliktu moralnego z własnymi wartościami i prawami człowieka*.

Obecnie statki bezzałogowe a w przyszłości autonomiczne roboty działające na zasadzie kolektywnej świadomości, które zastąpią żołnierzy o „cienkiej skórze”²⁵, pozwolą ograniczyć straty własne do minimum i pozbyć się wewnętrznego moralnego konfliktu.

Co więcej, *roboty-pojazdy pozbawione świadomości moralnej, a i lęku, ... mogą okazać się idealnym terrorystą*²⁶.

3. STANY BEZPIECZEŃSTWA – UJĘCIE PRAWNE

Stany bezpieczeństwa są formalnie zdefiniowane i sklasyfikowane w wielu źródłach prawa międzynarodowego i prawa polskiego.

Dokumentem międzynarodowym definiującym stan wojny jest Konwencja Haska z 1907 r. Konwencja przewiduje wypowiedzenie wojny i określone skutki w stosunku do państw obcych, a także – poprzez instytucję stanu wojennego – skutki w stosunkach wewnętrznych państwa. Stan wojny nie jest równoznaczny z walką zbrojną, jednocześnie konwencja wyklucza prowadzenie wojny przewencyjnej. Na czas wojny mianuje się Naczelnego Dowódcę Sił Zbrojnych, można ustanowić sądy wyjątkowe i tryb doraźny orzekania. W prawie międzynarodowym stan wojny nie musi oznaczać prowadzenia (rozpoczęcia) walki zbrojnej, chociaż w sensie prawnym w zakres wojny wchodzi wszelkie przejawy walki zbrojnej²⁷.

Prawo wojenne jest dokumentem wiążącym i obejmuje: zasady wszczynania i kończenia konfliktów zbrojnych; sytuację prawną i wymogi stawiane członkom sił zbrojnych; kwestie dotyczące okupacji nieprzyjacielskiego terytorium, początek i koniec wojny, prowadzenie i zakończenie wojny. Regulacje te, zwłaszcza dotyczące zapewnienia ochrony ludności cywilnej lub rannych i chorych, stanowią bezwzględnie obowiązujące normy prawa międzynarodowego. Oznacza to, że ich naruszenie jest zbrodnią międzynarodową. Prawo wojenne ma na celu zapewnienie jak najbardziej humanitarnego charakteru wojny.

²⁴ Ibidem, s. 222.

²⁵ A. Toffler, H. Toffler, *Wojna i antywojna*, Wydawnictwo Kurpisz S.A., Poznań 2006, s. 138.

²⁶ Ibidem, s. 132.

²⁷ T. J. Kęsoń, *Stan wojny a stan wojenny – zagadnienia formalno-prawne*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2014, vol. 8, nr 2, s. 144–160.

„Stan wojny” odnosi się do szczególnego rodzaju stosunków między państwami. Informacja o podjęciu decyzji w sprawie jego wprowadzenia jest skierowana do agresora oraz społeczności międzynarodowej i niekoniecznie oznacza prowadzenie walki zbrojnej. Zasadniczo stan ten rozpoczyna się z chwilą wypowiedzenia wojny, a kończy przez zawarcie pokoju. Wprowadzenie stanu wojny „pociąga za sobą skutki wynikające z prawa międzynarodowego, a więc m.in. możliwość rozpoczęcia działań zbrojnych, zerwanie stosunków dyplomatycznych, ograniczenie praw obywateli państwa strony konfliktu. Jego wprowadzenie nie rodzi istotnych skutków prawnych w stosunkach wewnątrz państwa.

Art. 229 Rozdział XI Konstytucji RP z 1997 r. brzmi następująco: „W razie zewnętrznego zagrożenia państwa, zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umowy międzynarodowej wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić stan wojenny na części albo na całym terytorium państwa”²⁸.

Napaść na terytorium przestała być kwalifikatorem współczesnych wojen.

Cyberprzestrzeń charakteryzuje się niezależnością od miejsca, odległości, czasu, granic, względną anonimowością, możliwością ustalenia sprzętu, nie osoby. Żaden z cyberataków nie został zakwalifikowany jako akt wojny, nie rozwinął się też w oficjalny konflikt²⁹.

Zamazywanie granic nie tylko geograficznych, ale także zachowań ludzkich i zjawisk, np. między działaniami wojennymi a przestępczymi, to również cecha wojen informacyjnych. Często trudno jest zidentyfikować już członków sił zbrojnych umundurowanych i uzbrojonych, konieczne staje się pozyskiwanie danych osobowych, biografii, danych biometrycznych, które pozwalają na identyfikację przeciwnika, wykorzystuje się techniki analizy sieciowej dla ustalenia kanałów łączności, składu osobowego danej sieci, kontaktów jej poszczególnych węzłów³⁰.

Oprócz stanu wojny, Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. w rozdziale XI omawia zasady wprowadzania w Polsce trzech typów stanów nadzwyczajnych: stanu wojennego, stanu wyjątkowego i stanu klęski żywiołowej (art. 228 ust. 1).

Stan nadzwyczajny to taki stan w wewnętrznym porządku państwa, w którym część obowiązujących regulacji konstytucyjnych zostaje zawieszona, a w ich miejsce wstępuje regulacja wyjątkowa.

Stan wojenny, jako jeden ze stanów nadzwyczajnych, może towarzyszyć „stanowi wojny” i przypadać na „czas wojny”, może być również wprowadzony przed podjęciem decyzji o „stanie wojny” i przed rozpoczęciem działań zbrojnych (przed „czasem wojny”) oraz trwać po ich zakończeniu. Wprowadzenie „stanu wojennego” tworzy warunki do różnego rodzaju działań o charakterze nadzwyczajnym, usprawniających funkcjonowanie państwa i jego instytucji, w tym daje możliwość ograniczenia wolności i praw człowieka i obywatela³¹.

Stan wyjątkowy zgodnie z Art. 230 ust. 1 i 2 Konstytucji RP może być wprowadzony w razie zagrożenia konstytucyjnego ustroju państwa, bezpieczeństwa obywateli lub porządku publicznego. Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów może wprowadzić, na czas oznaczony, nie dłuższy niż 90 dni, stan wyjątkowy na części albo na całym terytorium państwa. Przedłużenie stanu wyjątkowego może nastąpić tylko raz, za zgodą Sejmu i na czas nie dłuższy niż 60 dni.

²⁸ Zob. art. 229, Dz.U. z 1997 r., nr 78, poz. 483 wraz z póź. zmianami

²⁹ A. Pawlak, *Nowy, wielki cyberatak*, 28.06.2017, <http://www.dw.com/pl/nowy-wielki-cyberatak/a-39460931> (dostęp 1.11.2017).

³⁰ T. J. Kęsoń, *Stan wojny a stan wojenny*, op.cit.

³¹ M. Surmański, *Pojęcie „czas wojny” oraz problemy wynikające z jego niedookreśloności w polskim systemie prawnym*, [w:] *Bezpieczeństwo Narodowe*, II/2014/30, BBN, s. 95–109.

Na przykład we Francji stan wyjątkowy trwał dwa lata. Od 13 listopada 2015 roku nazajutrz po serii ataków przeprowadzonych w Paryżu i podparyskim Saint-Denis przez islamskich terrorystów do 1 listopada 2017 r.

Stan wyjątkowy dawał ogromne możliwości działania ministrowi spraw wewnętrznych i prefektom policji. Zniesienie stanu wyjątkowego jednak nie oznacza pożądanej normalizacji sytuacji społecznej a jedynie podjęcie innych środków prewencyjnych w postaci nowej ustawy antyterrorystycznej dostosowanej do ciągłego zagrożenia terrorystycznego. Ustawa pozwala na kontrolowanie rozmów telefonicznych i połączeń internetowych, na wytyczenie stref podwyższonego ryzyka narażonych na zamach, śledzenie podejrzanych osób i obejmowanie ich aresztem domowym, powiększenie stref przygranicznych, także w pobliżu lotnisk oraz na walkę z radykalizacją poglądów pod wpływem ideologii radykalnego islamu. Minister spraw wewnętrznych Gérard Collomb podkreślił, że zagrożenie wciąż istnieje i że państwo musi chronić swoje społeczeństwo. Organizacje obrony praw człowieka chcą jednak sprawę skierować do Trybunału w Strasburgu³².

Stan klęski żywiołowej może być wprowadzony w celu zapobieżenia skutkom katastrof naturalnych lub awarii technicznych noszących znamiona klęski żywiołowej oraz w celu ich usunięcia na czas oznaczony, nie dłuższy niż 30 dni, na części albo na całym terytorium państwa. Przedłużenie tego stanu może nastąpić za zgodą Sejmu (art. 232 Konstytucji RP).

Polskie ustawodawstwo umożliwia oprócz wprowadzenia stanów nadzwyczajnych zastosowanie zapisów ustawy o zarządzaniu kryzysowym z 2007 r. Podkreślić należy, że zgodnie z interpretacją prawną zarządzanie kryzysowe nie jest jednym ze stanów nadzwyczajnych, musi więc zostać zaliczone do „sytuacji normalnych”.

Zgodnie z art. 2 stawy, zarządzanie kryzysowe to działalność organów administracji publicznej będąca elementem kierowania bezpieczeństwem narodowym, podejmowanych w związku z możliwością wystąpienia lub wystąpieniem sytuacji kryzysowej, czyli sytuacji będącej „następstwem zagrożenia i prowadzącej w konsekwencji do zerwania lub znacznego naruszenia więzów społecznych przy równoczesnym poważnym zakłóceniu w funkcjonowaniu instytucji publicznych³³, jednak w takim stopniu, że użyte środki niezbędne do zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa nie uzasadniają wprowadzenia żadnego ze stanów nadzwyczajnych, o których mowa w art. 228 ust. 1 Konstytucji” (art. 3).

Z kolei wprowadzenie jednego ze stanów nadzwyczajnych jest, w świetle art. 228 ust. 1 Konstytucji, dopuszczalne „w sytuacjach szczególnych zagrożeń, jeżeli zwykłe środki konstytucyjne są niewystarczające” dla ich zwalczania.

Kryterium pozwalającym na rozróżnienie powyższych sytuacji (prowadzących do wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych lub uruchamiających odpowiednie procedury w ramach zarządzania kryzysowego) jest właśnie stopień działań wymaganych do zapewnienia lub przywrócenia bezpieczeństwa narodowego. Decyzja podjęta będzie na podstawie „subiektywnej” oceny sytuacji przez właściwe organy państwa.

Przykładem sytuacji mogą być nawałnice, które przeszły m.in. w województwie pomorskim 11 i 12 sierpnia 2017 r. Wyrządziły wiele szkód, około 15 tys. odbiorców przez kilka dni nie miało prądu. Ogromnych zniszczeń doświadczyła miejscowość Rytel, gdzie do pomocy poszkodowanym oddelegowano wojsko. Premier Beata Szydło na pytanie, czy nie należy wprowadzić stanu klęski żywiołowej odpowiedziała, że nie ma, w jej ocenie, takiej

³² <https://www.tvp.info/34641853/francja-bez-stanu-wyjatkowego-po-raz-pierwszy-od-dwoch-lat> (dostęp 4.11.2017)

³³ Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. z 2007 r., nr 89, poz. 590.

potrzeby, a taka decyzja będzie wymagała odpowiednich analiz. Akcja prowadzona jest wzorowo, środki finansowe docierają, wszystko, co potrzebne jest wykorzystywane³⁴.

Jednak to nie jedyna różnica. Podążając za wykładnią Marka Dobrowolskiego, wprowadzenie jednego ze stanów nadzwyczajnych rodzi konsekwencje ograniczania wolności i praw człowieka dla obywateli a dla organów państwa oznacza: ograniczenia czasowe wprowadzenia danego stanu nadzwyczajnego, obowiązek przedstawienia Sejmowi rozporządzenia o wprowadzeniu stanu wojennego lub wyjątkowego, konieczności zgody Sejmu na przedłużenie ponad konstytucyjnie określony termin obowiązywania stanu klęski żywiołowej, uprawnienie prezydenta do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy.

Wystąpienie sytuacji kryzysowej nie rodzi takich konsekwencji. Zarządzanie kryzysowe to pewien rodzaj „działalności organów administracji publicznej”, swoista ich mobilizacja). Zatem nieprzekraczalną granicą między stanami nadzwyczajnymi a sytuacją kryzysową jest konieczność (lub brak takiej konieczności) ograniczenia praw i wolności człowieka. To obiektywne kryterium oceny stopnia zagrożenia.

Poprzestanie na stwierdzeniu sytuacji kryzysowej oznacza, że w ocenie organów władzy publicznej powstałe zagrożenia nie uzasadniają wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, czyli nie występuje potrzeba ograniczania praw i wolności, a do pokonania tych zagrożeń wystarczają „normalne” środki.

Zatem, ustawa nie tworzy kolejnego stanu nadzwyczajnego oraz nie zastępuje konstytucyjnie ustanowionych zasad wprowadzenia stanów nadzwyczajnych.

M. Dobrowolski wskazuje na zależności między możliwością wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych, a możliwością wprowadzenia przez Prezes Rady Ministrów „na całym terytorium Rzeczypospolitej Polskiej albo jego części, w drodze zarządzenia” jednego czterech stopni alarmowych (art. 23 ustawy). Przesłanki pozwalające na zarządzenie poszczególnych stopni:

- Pierwszy stopień alarmowy może być wprowadzony m.in. w przypadku uzyskania informacji o możliwości wystąpienia zagrożeń właściwych dla stanu klęski żywiołowej,
- Drugi stopień alarmowy może zostać zarządzony m.in. w przypadku wystąpienia przesłanek do wprowadzenia stanu klęski żywiołowej,
- Trzeci stopień alarmowy – m.in. w przypadku wystąpienia przesłanek do wprowadzenia stanu wyjątkowego,
- Czwarty stopień alarmowy – m.in. w przypadku wprowadzenia stanu wyjątkowego albo wystąpienia przesłanek do wprowadzenia stanu wojennego.

Forma dla zarządzania stopni alarmowych jest zgodna z konstytucją, jeśli ich wprowadzenie nie będzie oznaczać nakładania dodatkowych obowiązków na obywateli³⁵.

W Polsce na podstawie ustawy o działaniach antyterrorystycznych, mogą być również wprowadzane zmieniane i odwoływane w drodze zarządzenia stopnie alarmowe, w zależności od rodzaju zagrożenia zdarzeniem terrorystycznym. W tabeli 1 przedstawiono przesłanki wprowadzenia kolejnych stopni alarmowych³⁶.

W Wielkiej Brytanii premier Theresa May poinformowała we wtorek wieczorem (23 maja 2017 r.) o podniesieniu poziomu zagrożenia terrorystycznego do najwyższego, piątego poziomu, który formalnie oznacza, że kolejny atak jest nie tylko bardzo prawdopodobny, ale może dojść do niego w każdej chwili.

³⁴ www.tvn24.pl/wiadomosci-z-kraju,3/powinien-zostac-wprowadzony-stan-kliski-zywiołowej-co-oznacza,764847.html (dostęp 20.11.2017).

³⁵ M. Dobrowolski, *Opinia prawna w sprawie zgodności z Konstytucją RP projektu ustawy o zarządzaniu kryzysowym (druk nr 770) w brzmieniu ustalonym w dniu 25.01.2007 r.*, Warszawa 2007.

³⁶ <http://www.antyterroryzm.gov.pl/CAT/stopnie-alarmowe/858,Stopnie-alarmowe-i-stopnie-alarmowe-crp.html> (dostęp 10.11.2017)

W wyniku tej decyzji wdrożono w życie przygotowywany na wyjątkowe sytuacje plan „Operacja Temperer”, w ramach której nawet kilka tysięcy żołnierzy i personelu wojskowego mogło zostać skierowanych do wsparcia policji w działaniach na rzecz bezpieczeństwa. To oznacza, że mieszkańcy mogli spodziewać się między innymi wzmocnionej ochrony lotnisk, dworców i większych imprez masowych. Jednocześnie policjantów strzegących najważniejsze instytucje państwowe – parlament i siedzibę premiera na Downing Street – mogli zastąpić żołnierze³⁷.

Zarządzenie kryzysowe obejmuje dwa rodzaje działań, tj. a) opracowywanie planów i programów w zakresie zapobiegania sytuacjom kryzysowym i przygotowywania do przyjmowania nad nimi kontroli, b) reagowanie w sytuacjach kryzysowych (np. uruchomienie działań przywidzianych w planie reagowania kryzysowego) oraz odtwarzanie infrastruktury i przywracanie jej pierwotnego charakteru. Poniższy wykres obrazuje obszar działań określony ustawą o zarządzaniu kryzysowym.

Tabela 1. Stopnie alarmowe na wypadek zagrożenia zdarzeniem terrorystycznym

Stopień alarmowy	Stopień alarmowy CRP	Przesłanki do wprowadzenia stopnia alarmowego
pierwszy stopień alarmowy (stopień ALFA)	pierwszy stopień alarmowy CRP (stopień ALFA-CRP)	W przypadku uzyskania informacji o możliwości wystąpienia zdarzenia o charakterze terrorystycznym, którego rodzaj i zakres jest trudny do przewidzenia.
drugi stopień alarmowy (stopień BRAVO)	drugi stopień alarmowy CRP (stopień BRAVO-CRP)	W przypadku zaistnienia zwiększonego i przewidywalnego zagrożenia wystąpieniem zdarzenia o charakterze terrorystycznym, jednak konkretny cel ataku nie został zidentyfikowany.
		W przypadku: 1. wystąpienia zdarzenia potwierdzającego prawdopodobny cel ataku o charakterze terrorystycznym, godzącego w: a) bezpieczeństwo lub porządek publiczny, albo b) bezpieczeństwo Rzeczypospolitej polskiego, albo c) bezpieczeństwo innego państwa lub organizacji międzynarodowej oraz stwarzającego potencjalne zagrożenie dla Rzeczypospolitej polskiej, lub 1. uzyskania wiarygodnych i potwierdzonych informacji o planowanym zdarzeniu o charakterze terrorystycznym, którego skutki mogą dotyczyć obywateli polskich przeby-
trzeci stopień alarmowy (stopień CHARLIE)	trzeci stopień alarmowy CRP (stopień CHARLIE-CRP)	wających za granicą lub instytucji polskich albo polskiej infrastruktury mieszczących się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej.

³⁷ www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/najwyzszy-stopien-zagrozenia-terrorystycznego-w-wielkiej-brytanii,742516.html (dostęp 22.03.2018)

<p>czwarty stopień alarmowy (stopień DELTA)</p>	<p>czwarty stopień alarmowy CRP (stopień DELTA-CRP)</p>	<p>W przypadku:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wystąpienie zdarzenia o charakterze terrorystycznym powodującego zagrożenie: <ol style="list-style-type: none"> a) bezpieczeństwa lub porządku publicznego, albo b) bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej, albo c) bezpieczeństwa innego państwa lub organizacji międzynarodowej oraz stwarzającego zagrożenie dla Rzeczypospolitej Polskiej, lub 2) gdy uzyskane informacje wskazują na zaawansowaną fazę przygotowań do zdarzenia o charakterze terrorystycznym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, lub 3) gdy uzyskane informacje wskazują na zaawansowaną fazę przygotowań do zdarzenia o charakterze terrorystycznym, które ma być wymierzone w obywateli polskich przebywających za granicą lub w instytucje polskie albo polską infrastrukturę mieszczące się poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej, a zebrane informacje wskazują jednocześnie na nieuchronność takiego zdarzenia.
---	---	--

Źródło: www.antyterrorizm.gov.pl/CAT/stopnie-alarmowe/858,Stopnie-alarmowe-i-stopnie-alarmowe-crp.html (dostęp 10.11.2017)

W wyszczególnionych stanach bezpieczeństwa w sferze wojskowej zastosowanie znajduje *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa*. Rozporządzenie ustala następujące stany gotowości obronnej państwa:

Stan stałej gotowości obronnej państwa – utrzymuje się w czasie pokoju, gdy nie stwierdza się istotnych zagrożeń zewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Realizowane są zadania planistyczne, organizacyjne, szkoleniowe i kontrolne, mające na celu utrzymywanie w sprawności systemu obronnego państwa.

Rysunek 1. Komponenty obrony narodowej

Źródło: R. Jakubczak, J. Flis (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku...*, op.cit., Załącznik 28.

Stan gotowości obronnej państwa czasu kryzysu – wprowadza się w razie zaistnienia zewnętrznego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, wymagającego uruchomienia wybranych elementów systemu obronnego lub realizacji zadań ustalonych dla tego stanu. Realizowane są zadania zapewniające przygotowanie do przeciwdziałania zewnętrznym zagrożeniom bezpieczeństwa państwa oraz usuwania skutków ich wystąpienia.

Stan gotowości obronnej państwa czasu wojny – wprowadza się w celu odparcia bezpośredniej zbrojnej napaści na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub gdy z umów międzynarodowych wynika zobowiązanie do wspólnej obrony przeciwko agresji. Realizuje się zadania umożliwiające przeprowadzenie powszechnej mobilizacji, wprowadzenie stanu wojennego oraz pełne rozwinięcie systemu obronnego państwa do odparcia agresji militarnej.

„Czas wojny” to termin odnoszący się do czasu rzeczywistych działań wojennych (konfliktu zbrojnego na dużą skalę prowadzonego na terytorium RP). Jest to pojęcie ustawowe warunkujące uruchomienie określonych reżimów prawnych, niezwykle istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa, ale także wolności, praw i obowiązków obywateli. W praktyce może to rodzić szereg problemów decyzyjnych, gdyż trudno jednoznacznie stwierdzić, w którym dokładnie momencie mamy do czynienia z początkiem i końcem „czasu wojny”³⁸.

„Czas wojny” nie jest tożsamy zarówno ze „stanem wojny”, jak i „stanem wojennym”. Jak podkreśla Marek Surmański, istnieje potrzeba dookreślenia, co w praktyce oznacza ten termin, bowiem ma to fundamentalne znaczenie w przypadku konieczności podwyższenia gotowości obronnej państwa i prowadzenia wojny oraz realizacji kompetencji poszczególnych jego organów, a także praw i obowiązków obywateli. Powstaje pytanie – który organ albo jakie okoliczności przesądzą, że dany przedział czasowy uznaje się za „czas wojny”³⁹?

³⁸ T. J. Kęsoń, *Stan wojny...*, op.cit.

³⁹ M. Surmański, *Pojęcie...*, op.cit.

1 stycznia 2014 r. weszła w życie zasadnicza reforma systemu kierowania i dowodzenia Siłami Zbrojnymi RP (Ustawa z dnia 21 czerwca 2013 r. o zmianie ustawy o urzędzie ministra obrony narodowej oraz niektórych innych ustaw 24), jednak przyjęte zmiany nie objęły problematyki związanej z „czasem wojny”.

Próba dookreślenia nie stanowi jednak tylko problemu formalno-prawnego a wynika również z natury współczesnych wojen, konfliktów, zagrożeń, które coraz częściej pozbawione są granic terytorialnych i czasowych, jasno identyfikowanych aktorów.

W przypadku wprowadzania wyższych stanów gotowości obronnej państwa, realizuje się zadania przewidziane w *Planie Reagowania Obronnego Rzeczypospolitej Polskiej*⁴⁰.

Stosownie do stanów gotowości obronnej państwa lub wyprzedzająco są wprowadzane odpowiednie stany gotowości bojowej Sił zbrojnych RP. Po wprowadzeniu określonego stanu gotowości bojowej Sił zbrojnych RP realizuje się przedsięwzięcia w ramach rozwijania wojennego systemu dowodzenia Sił zbrojnych RP. Organy dowodzenia Siłami zbrojnymi RP szczebla strategicznego są integralną częścią systemu kierowania bezpieczeństwem narodowym we wszystkich stanach gotowości obronnej państwa.

Rysunek 2. Stany bezpieczeństwa państwa na podstawie przepisów prawa

Źródło: opracowanie własne na podstawie A. Brzoza, *Prezentacje eksperckie: stan obecny Sił Zbrojnych RP*, s.29.

Ustawodawca wyposażył system bezpieczeństwa państwa w szeroki wachlarz instrumentów prawnych możliwy do wykorzystania w sytuacjach podwyższonego poziomu zagrożeń, które w obecnych warunkach są nieprzewidywalne, co do czasu wystąpienia, rozmiaru i swej natury. Opisane powyżej możliwości prawne zestawiono na rysunku 2.

ZAKOŃCZENIE

Nowe technologie ułatwiają przepływ informacji, dostarczają nie tylko nowych środków walki, ale także tworzą, obok wody, ładu, powietrza i kosmosu, piąty wymiar – cyberprzestrzeń, w której także toczyć się będą *wojny naszych czasów*.

Cechuje je różnorodność form, środków i celów stosowanych przez skonfliktowane strony a odmiennych od tych w klasycznej wojnie czy konflikcie. Kompleksowo wykorzystywane są wszystkie siły militarne, polityczne, ekonomiczne, informacyjne a także

⁴⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa, Dz.U. 2004 r., nr 219, poz. 2218.

środki o charakterze pozamilitarnym, realizowane przy wykorzystaniu potencjału protestacyjnego ludności.

Napaść na terytorium przestała być oczywistą przyczyną wypowiedzenia wojny. Wojny nie są wypowiedane, obecnie toczą się konflikty zbrojne poniżej progu wojny. Zamazane są granice nie tylko geograficzne, ale także zachowań ludzkich i zjawisk, np. między działaniami wojennymi a przestępczymi, to również cecha wojen informacyjnych.

Zmienia się cel – na całym świecie ludność cywilna pada ofiarą ataków ze strony sił rządowych, jak i innych ugrupowań zbrojnych. Międzynarodowe prawo humanitarne, które ma chronić cywilów przed strasznymi skutkami wojny, okazuje się bezskuteczne.

Silne oddziaływanie współczesnych konfliktów na społeczeństwo rodzi pytanie, jak ono postrzega ów stan bezpieczeństwa? Konflikty toczą się w „głowach” i „świadomości” podmiotów. Zagrożenie jest potęgowane, ono samo jest *dominującym oczekiwaniem* na coś, co może być, ogarniające umysł otwarty na inscenizacje, na wytwór przyszłości. Taki stan psychologiczny społeczeństwa może być nazwany *złudzeniem* lub *mylnymi założeniami*, obsesją czy też *odczuwaną wojną*. Stan *odczuwanego pokoju* polega na delegowaniu ryzyka, zagrożenia i ofiar. Wojna toczy się dla innych, a nie w kraju narodu prowadzącego wojnę.

Źródła prawa międzynarodowego i krajowego ujmują w ramy definicyjne owe stany bezpieczeństwa, dają szeroki wachlarz instrumentów prawnych możliwy do wykorzystania w sytuacjach podwyższonego poziomu zagrożeń.

Konwencja Haska z 1907 r. przewiduje wypowiedzenie wojny i określone skutki w stosunku do państw obcych, a także – poprzez instytucję stanu wojennego – skutki w stosunkach wewnętrznych państwa. Stan wojny nie jest równoznaczny z walką zbrojną, jednocześnie konwencja wyklucza prowadzenie wojny prewencyjnej.

Prawo wojenne obejmuje: zasady wszczynania i kończenia konfliktów zbrojnych, sytuację prawną i wymogi stawiane członkom sił zbrojnych; kwestie dotyczące zapewnienia ochrony ludności cywilnej lub rannych i chorych.

Konstytucja RP, oprócz stanu wojny, omawia zasady wprowadzania w Polsce trzech typów stanów nadzwyczajnych: stanu wojennego, stanu wyjątkowego i stanu klęski żywiołowej.

Stan nadzwyczajny to taki stan w wewnętrznym porządku państwa, w którym część obowiązujących regulacji konstytucyjnych zostaje zawieszona, a w ich miejsce wstępuje regulacja wyjątkowa.

Polskie ustawodawstwo umożliwia oprócz wprowadzenia stanów nadzwyczajnych zastosowanie zapisów ustawy o zarządzaniu kryzysowym z 2007 r.

Podkreślić należy, że zgodnie z interpretacją prawną zarządzanie kryzysowe nie jest jednym ze stanów nadzwyczajnych, musi więc zostać zaliczone do „sytuacji normalnych”.

Istnieje jednak zależność między możliwością wprowadzenia jednego ze stanów nadzwyczajnych a możliwością wprowadzenia jednego z czterech stopni alarmowych.

Na podstawie ustawy o działaniach antyterrorystycznych, stopnie alarmowe mogą być również wprowadzane w zależności od rodzaju zagrożenia terrorystycznego.

W wyszczególnionych stanach bezpieczeństwa w sferze wojskowej zastosowanie znajduje *Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa*. Rozporządzenie ustala: *stan stałej gotowości obronnej państwa, stan gotowości obronnej czasu kryzysu i stan gotowości obronnej czasu wojny*.

Stosownie do stanów gotowości obronnej państwa lub wyprzedzająco są wprowadzane odpowiednie stany gotowości bojowej Sił zbrojnych RP: stan stałej gotowości bojowej, stan podwyższonej gotowości bojowej, stan gotowości bojowej, zagrożenie wojenne, stan pełnej gotowości.

Pomimo że charakter współczesnych wojen i konfliktów się zmieniał a regulacje prawne mają tradycyjną formułę (różnice wskazano w analizie), dają one szeroki zasób instrumentów i umożliwiają reagowanie na każdym poziomie zagrożenia (zidentyfikowanym stanie bezpieczeństwa) i wykorzystanie wszystkich dostępnych środków, aby zapobiegać, stawiać czoła, jak i minimalizować ryzyka, zagrożenia i ich skutki. Zważywszy jednak na naturę współczesnych zjawisk, które w obecnych warunkach są nieprzewidywalne, co do czasu wystąpienia, rozmiaru i swej natury, państwa i społeczeństwa będą dawały przyzwolenie na *demokratyczne stany wyjątkowe* niepostrzeżenie wkradające się w ich codzienną rzeczywistość odczuwanego pokoju lub odczuwanej wojny.

Bibliografia

Akty prawne

- Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.
Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym, Dz.U. 2007, nr 89, poz. 590.
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 21 września 2004 r. w sprawie gotowości obronnej państwa, Dz.U.2004 r., nr 219, poz. 2218.
Karta Narodów Zjednoczonych ONZ.

Zwarte

- Aleksandrowicz T.R., *Świat w sieci, państwa społeczeństwa ludzie*, Difin, Warszawa 2014.
Aleksandrowicz T.R., *Podstawy walki informacyjnej*, Difin, Warszawa 2016.
Beck U., *Spółczesność światowego ryzyka*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2012.
Boulding K.E., *Three Faces of Power*, Newbury Park, California: Sage Publications, 1989.
Castells M., *The Network Society From Knowledge to Policy*, Center for Transatlantic Relations, 2005.
Jakubczak R., Flis J. (red.), *Bezpieczeństwo narodowe Polski w XXI wieku. Wyzwania i strategie*, Bellona, Warszawa 2006.
Łoś R., Regina-Zacharski J., *Współczesne konflikty zbrojne*, PWN, Warszawa 2010.
Ottis R., Lorents P., *Cyberspace: Definition and Implications*. In Proceedings of the 5th International Conference on Information Warfare and Security, Dayton, OH, US, 8–9 April. Reading: Academic Publishing Limited, pp 267–270, CCDCOE NATO.
Regina-Zacharski J., *Wojna w świecie współczesnym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego 2014.
Toffler A., Toffler H., *Wojna i antywojna*, Wydawnictwo Kurpisz S.A., Poznań 2006.

Artykuły

- Kęsoń T.J., *Stan wojny a stan wojenny – zagadnienia formalno-prawne*, Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2014, vol. 8, nr 2.
Kołodziejczak M., *Analiza pojęcia wojny, agresji i napaści zbrojnej oraz przykłady ich użycia w aktach prawnych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej*, Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej, nr 2, 2014.
Surmański M., *Pojęcie „czas wojny” oraz problemy wynikające z jego niedookreśloności w polskim systemie prawnym*, [w:] Bezpieczeństwo Narodowe, II/2014/30, BBN.
Świniarski J., Marcinkowski M., *Rola wojny w życiu społecznym (część II – tendencje w nauce współczesnej)*, Zeszyty Naukowe WSOWL, nr 4 (174) 2014.

Netografia

- Dąbrowski M., *Wojna przyszłości. Ewolucja pola walki a współczesne konflikty [ANALIZA]*, Defense24, www.defence24.pl/wojna-przyszlosci-ewolucja-pola-walki-a-wspolczesne-konflikty-analiza, (dostęp 22.10.2017).
Dobrowolski M., *Opinia prawna w sprawie zgodności z Konstytucją RP projektu ustawy o zarządzaniu kryzysowym (druk nr 770) w brzmieniu ustalonym w dniu 25.01.2007 r.*, Warszawa

- 2007, [orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/\(\\$All\)/.../\\$File/i262-07.rtf?OpenElement](http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk5.nsf/($All)/.../$File/i262-07.rtf?OpenElement) (dostęp 20.10.2017).
- Gubrynowicz A., www.polskieradio.pl/8/3660/Artykul/1706689, Niemcy-Pan-stwo-demokratycznego-stanu-wyjatkowego (dostęp 11.11.2017).
- Kuska K., *Przyszłość tuż za rogiem – rój bezzalogowców*, Polska Zbrojna 22.01.2017, <http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/21632?t=Przyszlosc-tuz-za-rogiem-roj-bezzalogowcow> (dostęp 31.10.2017).
- Pawlak A., *Nowy, wielki cyberatak*, www.dw.com/pl/nowy-wielki-cyberatak/a-39460931 (dostęp 1.11.2017).
- Skoneczny Ł., *Wojna hybrydowa – wyzwanie przyszłości? Wybrane zagadnienia* <file:///C:/Documents%20and%20Settings/Danka/Moje%20dokumenty/Downloads/skoneczny.pdf> (dostęp 25.10.2017).

Streszczenie

Rozwój nowych technologii rozszerza pole walki, sprawia, że różnorodność środków, metod i celów możliwych do wykorzystania czyni współczesne wojny i konflikty zbrojne bardzo odmienne od klasycznych, zmienia stan środowiska bezpieczeństwa na bardziej nieprzewidywalny, a tym samym trudniejszy do zarządzania.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę identyfikacji typowych cech współczesnych wojen i konfliktów, co ułatwi autorce opisanie, w jaki sposób zjawiska te wpływają na stan bezpieczeństwa z perspektywy socjologicznej i prawnej. Zakłada się, że system bezpieczeństwa państwa wyposażony jest w szeroki wachlarz instrumentów prawnych, które identyfikują całe spektrum rodzajów stanów bezpieczeństwa i umożliwiają podjęcie stosownych działań w celu zapobiegania, zwalczania zagrożeń i minimalizowania szkód.

Słowa kluczowe: stany bezpieczeństwa, społeczeństwo ryzyka, wojna, konflikt zbrojny

Summary

Development of new technologies expands the battlefield providing new methods and tools which change the nature of wars and conflicts. Thus, the security environment becomes less predictable and more difficult to command and control.

The aim of this paper is to identify the main characteristics of modern wars and conflicts and describe how these phenomena influence the security conditions, from the sociological and legal perspective, on the assumption that the state security system possesses a wide range of legal instruments, which enable identification of a wide spectrum of security conditions and allow the authorities to take adequate actions to prevent and fight threats and reduce damages,

Key words: security threat levels, the risk society, war, military conflict

D. Kaźmierczak, *Stany bezpieczeństwa państwa w społeczeństwie XXI wieku* w: S. Saletra-Półgrabi, P. Skorut (red), *Stany nadzwyczajne jako trwałe element bezpieczeństwa państwa: od historycznych rozważań do współczesnych rozwiązań*, Wydawnictwo Acana, Kraków 2019, ss. 125-152.